

บทที่ 4

ผลการวิจัยและข้อวิจารณ์

ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาลักษณะความเป็นผู้นำในเด็กปฐมวัยจากพฤติกรรมการเข้าร่วมกิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิจัย 3 ด้าน ได้แก่ ลักษณะความเป็นผู้นำในเด็กปฐมวัยด้านความเชื่อมั่นในตนเอง ลักษณะความเป็นผู้นำในเด็กปฐมวัยด้านการยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นและลักษณะความเป็นผู้นำในเด็กปฐมวัยด้านความเชื่อมั่นในตนเองและลักษณะความเป็นผู้นำในเด็กปฐมวัยด้านการยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นดังนี้

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยของค่าลำดับชั้น (Mean Rank) ลักษณะความเป็นผู้นำในเด็กปฐมวัยด้านความเชื่อมั่นในตนเอง จำแนกตามรายแผน

แผน	ค่าเฉลี่ยของค่าลำดับชั้น (Mean Rank)
แผนที่ 1 เพื่อนรักสัตว์โลก	7.85
แผนที่ 2 ทายซิอะไรเอ่ย	7.97
แผนที่ 3 รูปร่างของฉัน	6.22
แผนที่ 4 กระดาษฟอยด์หรรษา	8.70
แผนที่ 5 เฮฮากับคำตรงข้าม	12.77
แผนที่ 6 สนุกกับคำตรงข้าม	6.00
แผนที่ 7 ผู้กล้าพาทำ	5.97
แผนที่ 8 เพลงแสนสนุก	15.45
แผนที่ 9 สนุกกับรูปทรง	7.03
แผนที่ 10 ลูกโป่งหรรษา	9.93
แผนที่ 11 รีบับันเริงรา	10.90
แผนที่ 12 ผ้าเช็ดหน้าเปลี่ยนร่าง	6.47

ตารางที่ 2 (ต่อ)

แผน	ค่าเฉลี่ยของค่าลำดับชั้น (Mean Rank)
แผนที่ 13 ธรรมชาติแสนสวย	9.07
แผนที่ 14 แม่ไก่ตัวอ้วน	13.52
แผนที่ 15 ผู้กล้า	11.20
แผนที่ 16 วงกลมผู้กล้า	9.32
แผนที่ 17 ฉันทคือผู้นำ	10.07
แผนที่ 18 ออกกำลังกาย	12.52

n = 20

Chi-Square 9.429

Asymp. Sig .000

P* < .05

จากตารางที่ 2 พบว่า แผนที่ 8 เพลงแสนสนุก มีค่าเฉลี่ยของค่าลำดับชั้นลักษณะความเป็นผู้นำในเด็กปฐมวัยมากที่สุด (Mean Rank = 15.45) รองลงมาคือแผนที่ 14 แม่ไก่ตัวอ้วน (Mean Rank = 13.52) และแผนที่ 5 เฮฮากับคำตรงข้าม (Mean Rank = 12.77) ตามลำดับ ส่วนแผนที่ 7 แผนผู้กล้าพาทำมีช่วงค่าเฉลี่ยของค่าลำดับชั้นน้อยที่สุด (Mean Rank = 5.97)

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ยของค่าลำดับชั้น (Mean Rank) ลักษณะความเป็นผู้นำในเด็กปฐมวัย ด้านการยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น จำแนกตามรายแผน

แผน	ค่าเฉลี่ยของค่าลำดับชั้น (Mean Rank)
แผนที่ 1 เพื่อนรักสัตว์โลก	11.32
แผนที่ 2 ทายซิอะไรเอ่ย	7.03
แผนที่ 3 รูปร่างของฉัน	5.72
แผนที่ 4 กระดาษฟอยด์หรรษา	14.82
แผนที่ 5 เฮฮากับคำตรงข้าม	8.80
แผนที่ 6 สนุกกับคำตรงข้าม	6.40
แผนที่ 7 ผู้กล้าพาทำ	7.32

ตารางที่ 3 (ต่อ)

แผน	ค่าเฉลี่ยของค่าลำดับชั้น (Mean Rank)
แผนที่ 8 เพลงแสนสนุก	10.35
แผนที่ 9 สนุกกับรูปทรง	9.30
แผนที่ 10 ลูกโป่งหรรษา	9.77
แผนที่ 11 รีบขึ้นเร็วเร็ว	5.55
แผนที่ 12 ผ้าเช็ดหน้าเปลี่ยนร่าง	11.50
แผนที่ 13 ธรรมชาติแสนสวย	11.48
แผนที่ 14 แม่ไก่ตัวอ้วน	10.27
แผนที่ 15 ผู้กล้า	12.27
แผนที่ 16 วงกลมผู้กล้า	11.45
แผนที่ 17 ฉันทือผู้นำ	8.80
แผนที่ 18 ออกกำลังกาย	8.82

n = 20

Chi-Square 82.837

Asymp. Sig. .000

P* < .05

จากตารางที่ 3 พบว่า แผนที่ 4 กระดาษฟอยด์หรรษา มีค่าเฉลี่ยของค่าลำดับชั้นลักษณะ
ความเป็นผู้นำในเด็กปฐมวัยมากที่สุด (Mean Rank = 14.82) รองลงมาคือแผนที่ 15
ผู้กล้า (Mean Rank = 12.27) และแผนที่ 12 ผ้าเช็ดหน้าเปลี่ยนร่าง (Mean Rank = 11.5)
ตามลำดับ ส่วนแผนที่ 3 รูปร่างของฉันท มีช่วงค่าเฉลี่ยของค่าลำดับชั้นน้อยที่สุด (Mean Rank =
5.72)

ตารางที่ 4 ค่าเฉลี่ยของค่าลำดับชั้น (Mean Rank) ลักษณะความเป็นผู้นำในเด็กปฐมวัย
ด้านความเชื่อมั่นในตนเองและลักษณะความเป็นผู้นำในเด็กปฐมวัยด้านการยอมรับ
ความคิดเห็นของผู้อื่น จำแนกตามรายแผน

แผน	ค่าเฉลี่ยของค่าลำดับชั้น (Mean Rank)
แผนที่ 1 เพื่อนรักสัตว์โลก	9.00
แผนที่ 2 ทายซิอะไรเอ๋ย	7.30
แผนที่ 3 รูปร่างของฉัน	4.75
แผนที่ 4 กระดาษฟอยด์หรรษา	11.93
แผนที่ 5 เฮฮากับคำตรงข้าม	12.27
แผนที่ 6 สนุกกับคำตรงข้าม	5.18
แผนที่ 7 ผู้กล้าพาทำ	5.90
แผนที่ 8 เพลงแสนสนุก	15.35
แผนที่ 9 สนุกกับรูปทรง	7.30
แผนที่ 10 ลูกโป่งหรรษา	10.05
แผนที่ 11 รีบบินเริงร่า	7.18
แผนที่ 12 ผ้าเช็ดหน้าเปลี่ยนร่าง	7.40
แผนที่ 13 ธรรมชาติแสนสวย	10.05
แผนที่ 14 แม่ไก่ตัวอ้วน	13.15
แผนที่ 15 ผู้กล้า	12.50
แผนที่ 16 วงกลมผู้กล้า	9.93
แผนที่ 17 ฉันคือผู้นำ	9.75
แผนที่ 18 ออกกำลังกาย	12.02

n = 20

Chi-Square 110.225

Asymp. Sig. .000

P* < .05

จากตารางที่ 4 พบว่า แผนที่ 8 เพลงแสนสนุก มีค่าเฉลี่ยของค่าลำดับชั้นลักษณะความเป็นผู้นำในเด็กปฐมวัยมากที่สุด (Mean Rank = 15.35) รองลงมาคือแผนที่ 14 แม่ไก่ตัวอ้วน

(Mean Rank = 13.15) และแผนที่ 15 ผู้กล้า (Mean Rank = 12.50) ตามลำดับ ส่วนแผนที่ 3 รูปร่างของฉันทน์ มีช่วงค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด (Mean Rank = 4.75) ซึ่งลักษณะความเป็นผู้นำในเด็กปฐมวัยแต่ละแผนมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ข้อวิจารณ์

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยแบ่งการวิจารณ์ลักษณะความเป็นผู้นำในเด็กปฐมวัยเป็น 3 ด้านดังนี้

1. ลักษณะความเป็นผู้นำในเด็กปฐมวัยด้านความเชื่อมั่นในตนเอง
2. ลักษณะความเป็นผู้นำในเด็กปฐมวัยด้านการยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น
3. ลักษณะความเป็นผู้นำในเด็กปฐมวัยทั้ง 2 ด้านคือ ด้านความเชื่อมั่นในตนเองและด้านการยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น

ซึ่งผู้วิจัยมีข้อวิจารณ์ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ลักษณะความเป็นผู้นำในเด็กปฐมวัยด้านความเชื่อมั่นในตนเอง

จากผลการวิจัยเรื่องกิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะที่ส่งผลต่อลักษณะความเป็นผู้นำด้านความเชื่อมั่นในเด็กปฐมวัยมีข้อวิจารณ์ดังนี้

แผนการจัดกิจกรรมที่ส่งผลให้เด็กปฐมวัยที่เข้าร่วมกิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะมีลักษณะความเป็นผู้นำในเด็กปฐมวัยด้านความเชื่อมั่นในตนเองมากที่สุดคือแผนที่ 8 เพลงแสนสนุก (Mean Rank = 15.45) รองลงมาคือแผนที่ 14 แม่ไก่ตัวอ้วน (Mean Rank = 13.52) และแผนที่ 5 เฮฮากับคำตรงข้าม (Mean Rank = 12.77)

เมื่อพิจารณาลักษณะเฉพาะแผนแล้วพบว่าแผนที่ 8 สามารถพัฒนาลักษณะความเป็นผู้นำในเด็กปฐมวัยด้านความเชื่อมั่นในตนเอง เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่ครูเปิดโอกาสให้เด็กได้เคลื่อนไหวร่างกายอย่างอิสระในการทำกิจกรรมในชั้นนำ เมื่อถึงขั้นสอน ครูเปิดโอกาสให้เด็กแสดงความคิดเห็นในการเลือกเพลงในการทำกิจกรรม ซึ่งเด็กทุกคนมีเพลงที่ตนเองชอบและสามารถร้องได้อยู่แล้ว เมื่อครูเปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงความคิดเห็น เด็กจึงมีความกระตือรือร้นใน

การเสนอเพลงที่ตนชอบเพื่อให้เพลงที่ตนเสนอได้รับการคัดเลือกให้เป็นเพลงที่ใช้ในการทำกิจกรรม โดยเพลงที่ได้รับการคัดเลือกในการทำกิจกรรมเป็นเพลงที่เด็กคุ้นเคยและสามารถร้องได้ทุกคน เมื่อทำกิจกรรมเด็กได้รับความสนุกสนานจากการร้องเพลงและแสดงท่าทางประกอบเพลง หลังจากเสร็จกิจกรรม เด็กและครูร่วมกันสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน โดยครูใช้คำถามปลายเปิดเพื่อเป็นการกระตุ้นให้เด็กแสดงความคิดเห็นและแสดงท่าทางประกอบ ขณะที่เด็กแสดงความคิดเห็นหรือแสดงท่าทาง ครูรับฟังเด็กแสดงความคิดเห็นอย่างเป็นกันเอง เมื่อเด็กแสดงความคิดเห็นหรือตอบคำถามผิด ครูไม่กล่าวตำหนิเด็กแต่กลับพูดให้กำลังใจ เช่น ในขณะที่เพื่อนกำลังแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับท่าทางที่แสดงประกอบเพลง น้องพายหันไปเล่นกับ น้องเบงค์โดยไม่สนใจเพื่อนคนที่กำลังแสดงความคิดเห็นและแสดงท่าทาง เมื่อครูถามน้องพายว่า “น้องพายเพื่อนแสดงท่าอะไร ทำไมเพื่อนถึงแสดงท่าแบบนั้น” น้องพายตอบคำถามของครูไม่ได้ ครูไม่พูดตำหนิน้องพายแต่ครูบอกน้องพายว่า “ถ้าน้องพายตั้งใจฟังที่เพื่อนพูด น้องพายก็จะตอบ คำถามของครูได้ คราวหน้าขอให้น้องพายตั้งใจฟังที่เพื่อนพูดจะได้ตอบคำถามของครูได้” ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวที่ครูแสดงออกนี้ทำให้บรรยากาศในห้องเรียนอบอุ่นและเป็นมิตร จึงทำให้เด็ก เกิดความเชื่อมั่นในตนเองจนกล้าที่จะแสดงความคิดเห็นหรือแสดงท่าทาง ดังที่ แจ่มจันทร์ (2531 อ้างถึงใน พิมพิกา, 2541: 16) ได้กล่าวถึงบทบาทครูในการส่งเสริมความเชื่อมั่นในตนเองให้กับ เด็กปฐมวัยไว้ว่า ครูควรสร้างบรรยากาศที่ช่วยให้เด็กรู้สึกอบอุ่นด้วยการแสดงความเป็นมิตรกับเด็ก พุดกับเด็กอย่างเป็นกันเอง อดทนที่จะฟังเด็กพูดอย่างตั้งใจ เปิดโอกาสให้เด็กแสดงออกอย่างเต็มที่ และยอมรับในความสามารถที่เด็กมีอยู่ต่างกัน โดยไม่เปรียบเทียบความสามารถของเด็กกับคนที่มี ความสามารถเหนือกว่า แต่การยกย่องหรือชี้ให้เด็กแต่ละคนเห็นว่าทุกคนต่างก็มีความสามารถ พิเศษเฉพาะแตกต่างกัน จึงควรแสดงความสามารถอย่างเต็มที่ จึงทำให้เด็กแสดงลักษณะ ความเป็นผู้นำด้านความเชื่อมั่นในตนเองมากที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับแผนการจัดกิจกรรมที่ 14 ซึ่งเป็นการจัดกิจกรรมที่ให้เด็กแสดงท่าทางตามจินตนาการ (แสดงเป็นแม่ไก่ออกไข่) ตามจังหวะที่ ครูเคาะเครื่องเคาะจังหวะในขั้นนำ ต่อมาเมื่อถึงขั้นสอน ครูหัดให้เด็กร้องเพลงโดยการเปิดเพลงให้ เด็กฟังแล้วครูร้องให้เด็กฟังก่อน 1 รอบหลังจากนั้นให้เด็กร้องตามพร้อมทำท่าทางประกอบเพลง แม่ไก่ออกไข่อย่างอิสระ เมื่อเด็กสามารถร้องได้ครบทุกคน ครูจึงขออาสาสมัครจากเด็กให้เป็นผู้ นำ ทำท่าทางประกอบเพลงซึ่งกิจกรรมในแผนที่ 14 มีลักษณะคล้ายกับแผนที่ 8 แต่แตกต่างกันเฉพาะใน การเลือกเพลงที่ใช้ในการทำกิจกรรมคือในแผนที่ 14 นี้ ครูเป็นผู้ที่เลือกเพลงในการทำกิจกรรมโดย ไม่ได้เปิดโอกาสให้เด็กมีส่วนร่วมในการเลือกเพลงที่ใช้ในการทำกิจกรรมจึงทำให้เด็กมี ความกระตือรือร้นในการแสดงพฤติกรรมความเชื่อมั่นในตนเองน้อยกว่าแผนที่ 8 เล็กน้อยคือ ในแผนที่ 8 เด็กจะแสดงพฤติกรรมลักษณะความเป็นผู้นำด้านความเชื่อมั่นในตนเอง เช่น เด็ก ยกมือขอเป็นผู้แสดงความคิดเห็นทันทีที่ครูขอให้แสดงความคิดเห็น พุดแสดงความคิดเห็นโดย

ไม่ลังเลเงินอาบ เมื่อครูให้แสดงความคิดเห็นเด็กแสดงออกทางวาจาด้วยความมั่นใจมากกว่าแผนที่ 14 ซึ่งแผนที่ 2 แผนที่ 8 และแผนที่ 14 สามารถพัฒนาลักษณะความเป็นผู้นำ ในเด็กปฐมวัยด้านความเชื่อมั่นในตนเองได้ดีที่สุดเนื่องจากเด็กแสดงพฤติกรรมลักษณะ ความเป็นผู้นำด้านความเชื่อมั่นในตนเองมากกว่าแผนที่อื่น ๆ ทั้งนี้เพราะการจัดกิจกรรมเคลื่อนไหว และจังหวะทั้ง 2 แผน ผู้วิจัยจัดให้เด็กทำกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงจินตนาการ แสดงท่าทางอย่างอิสระเหมาะสมกับความสามารถของเด็ก ดังที่ Erikson ได้กล่าวไว้ว่าถ้าเด็กได้รับอนุญาตให้ทำสิ่งต่าง ๆ ได้รับการกระตุ้นให้กำลังใจในสิ่งที่เด็กทำได้ ตามความสามารถและวิธีการของเด็กแต่ละคนแล้วก็สามารถพัฒนาความเป็นตัวของตัวเอง รู้สึกว่าตนเองเป็นผู้มีความสามารถพึ่งตนเองและนำตนเองได้ ตลอดจนการได้รับความไว้วางใจจากคนอื่นว่าเด็กสามารถทำสิ่งต่าง ๆ ได้เอง เด็กมีความสามารถมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ตลอดจนการใช้ภาษาซึ่งจะการเป็นตัวของตัวเอง (พรรณี, 2538 อ้างถึงใน พิมพ์ิกา, 2541: 86-87) ซึ่งการที่ครูเปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงท่าทางอย่างอิสระเหมาะสมกับความสามารถของเด็กยังสามารถสร้างบรรยากาศในการทำกิจกรรมให้มีความสุขสนุกสนานเป็นกันเองระหว่างครูกับเด็ก ทำให้เด็กกล้าที่จะทำกิจกรรม ดังที่ พัชร (2545: 11) ได้กล่าวไว้ว่า ถ้าสิ่งแวดล้อมที่เด็กประสบอยู่ทำให้เด็กมีความสุข เด็กจะมีความเชื่อมั่นในตนเองสูง มองโลกในแง่ดี แต่ถ้าสภาพแวดล้อมที่เด็กประสบอยู่ทำให้เด็กขาดความสุข เด็กจะเกิดความเครียด เกิดความวิตกกังวล ขาดความเชื่อมั่นในตนเองและมองโลกในแง่ร้าย

แผนที่ 5 เป็นการจัดกิจกรรมที่ให้เด็กเคลื่อนไหวร่างกายอย่างอิสระตามจังหวะที่ครูเคาะเครื่องเคาะจังหวะ เช่นเดียวกับแผนที่ 8 ในขั้นนำ ต่อมาเมื่อถึงขั้นสอน ครูและเด็กสนทนาเกี่ยวกับคำตรงข้าม ซึ่งเด็กมีความรู้เรื่องนี้อยู่แล้ว ก่อนทำกิจกรรมครูให้เด็กทดลองทำกิจกรรมโดยการที่ครูสั่งให้เด็กทำอะไรเด็กต้องทำในสิ่งตรงข้ามกับที่ครูสั่ง เช่น ครูสั่งให้นั่ง เด็กต้องยืน ครูสั่งให้ถอยหลัง เด็กต้องเดินหน้า ซึ่งในขณะที่กำลังทำกิจกรรมนี้เด็กต้องใช้สมาธิในการฟังเพื่อไม่ให้ตนปฏิบัติผิด ถ้าเด็กคนใดทำผิด ครูจะคอยให้กำลังใจแทนการตำหนิเด็กทำให้เด็กได้รับความสนุกสนานจากการทำกิจกรรมนี้เป็นอย่างมาก เมื่อครูหาอาสาสมัครเป็นผู้นำในการสั่งให้เพื่อนปฏิบัติ เด็กมีความกระตือรือร้นที่จะขอเป็นอาสาสมัคร เพราะการที่เด็กได้ออกมาเป็นคนออกคำสั่ง ทำให้เด็กรู้สึกว่าตนเองเป็นผู้ที่มีความสามารถในการทำกิจกรรมอีกทั้งเป็นผู้ที่ได้รับ ความไว้วางใจจากครูให้เป็นผู้ออกคำสั่งให้เพื่อนปฏิบัติ จึงทำให้เด็กเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจ ขณะทำกิจกรรมเด็กคนที่ได้รับคัดเลือกให้ออกมาเป็นคนออกคำสั่งให้เพื่อนปฏิบัติสามารถออกคำสั่งให้เพื่อนปฏิบัติตามคำสั่งทันทีจะได้รับคำชมเชยจากครู สำหรับเด็กที่ยังคิดหาคำสั่งให้เพื่อนปฏิบัติตามไม่ได้ ครูจะคอยให้กำลังใจและรองานกว่าเด็กจะพูดออกคำสั่งให้เพื่อนปฏิบัติตาม

เมื่อเสร็จจากการทำกิจกรรม เด็กและครูมีการสนทนากับคำสิ่งที่เด็กออกมาสั่งให้เพื่อนปฏิบัติ เช่น ครูถามเด็กว่า “น้องเนเน่ ออกคำสั่งให้เพื่อนทำอะไรคะ” “แล้วเพื่อนทำท่าทางอย่างไรบ้าง” “น้องเนเน่ชอบท่าทางที่เพื่อนคนไหนแสดงมากที่สุดเพราะอะไร” เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมนี้ครูได้เปิดโอกาสให้เด็กทุกคนได้เป็นผู้ออกคำสั่ง เด็กทุกคนจึงสามารถตอบคำถามหรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับครูและเพื่อนได้ จากพฤติกรรมที่ครูแสดงออกกับเด็กในขณะทำกิจกรรมส่งผลต่อลักษณะความเป็นผู้นำในเด็กปฐมวัยดังที่ มัทธนี (2522 อ้างถึงใน ปทุมทิพย์, 2547ค: 21-22) ได้กล่าวว่า ขณะดำเนินกิจกรรมเข้าจังหวะครูควรเอาใจใส่สนใจ สังเกตและศึกษาพฤติกรรมของเด็กทุกคน ถ้าพบเด็กที่อายไม่ยอมพูด หรือไม่สามารแสดงออก ครูไม่ควรบังคับ ครูควรให้ความเอาใจใส่เป็นพิเศษ พยายามส่งเสริมให้เด็กกล้าแสดงออก และมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ใช้วิธีให้ตอบคำถามง่าย ๆ ที่ครูมั่นใจว่าเด็กตอบได้ หรืออาจให้เด็กร่วมกิจกรรมการแสดงเป็นกลุ่ม จากความรู้สึกอายที่ไม่กล้าแสดงออกของเด็กในตอนแรกจะค่อย ๆ เปลี่ยนเป็นความมั่นใจตัวเองทีละน้อย เกิดความรู้สึกรักอยากเรียน อยากทำและแก้ปัญหามากขึ้นสอดคล้องกับ Roger และ Maslow ที่กล่าวถึง ความเชื่อมั่นในตนเองของเด็กที่เกิดจากความรู้สึกนึกคิดและการรับรู้เกี่ยวกับงาน ถ้าเด็กได้รับรู้ว่าประสบการณ์ที่เด็กได้รับนั้นทำให้เด็กมีค่า มีความสำคัญเป็นที่ยอมรับของผู้อื่น และคนอื่นมีความรู้สึกดีต่อเด็ก เด็กจะมีความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนในทางที่ดีนี่จะเป็นตัวกำหนดให้เด็กแสดงลักษณะและพฤติกรรมที่เรียกว่า เป็นผู้ที่มีความเชื่อมั่นในตนเอง (ประดินันท์, 2526 อ้างถึงใน พิมพิภา, 2541ค: 15)

2. ลักษณะความเป็นผู้นำในเด็กปฐมวัยด้านการยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น

จากผลการวิจัยเรื่องกิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะที่ส่งผลต่อลักษณะความเป็นผู้นำด้านการยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นในเด็กปฐมวัยมีข้อวิจารณ์ดังนี้

แผนการจัดกิจกรรมที่ส่งผลให้เด็กปฐมวัยที่เข้าร่วมกิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะมีลักษณะความเป็นผู้นำด้านการยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นมากที่สุดคือแผนที่ 4 กระดาษพอยด์ ธรรมดา (Mean Rank = 14.82) รองลงมาคือแผนที่ 15 ผู้กล้า (Mean Rank = 12.27) และแผนที่ 12 ผ้าเช็ดหน้าเปลี่ยนร่าง (Mean Rank = 11.50) ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาลักษณะเฉพาะแผนแล้วพบว่าแผนที่ 4 สามารถพัฒนาลักษณะความเป็นผู้นำในเด็กปฐมวัยด้านการยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นได้ดีที่สุดเนื่องจากลักษณะการจัดกิจกรรมในแผนที่ 4 ผู้วิจัยให้เด็กเคลื่อนไหวร่างกายอย่างอิสระตามสัญญาณที่เด็กและครูร่วมกันสร้างขึ้น

ก่อนการจัดกิจกรรมชั้นนำ เมื่อถึงขั้นสอนครูให้เด็กจับกลุ่ม ๆ ละ 3 คน แล้วให้เด็กผลัดเปลี่ยนกันมาเป็นผู้นำกิจกรรมโดยคนที่เหลือจะต้องปฏิบัติตาม ซึ่งการเปลี่ยนกันเป็นผู้นำนั้นเด็กต้องฟังสัญญาณจากครู หลังจากเสร็จกิจกรรม เด็กและครูมีการสนทนาเกี่ยวกับการแสดงท่าทางประกอบอุปกรณ์ที่เด็กออกมาเป็นผู้นำ และแสดงท่าทางตามจินตนาการของเด็กที่เป็นผู้ตาม โดยครูใช้คำถามเพื่อเป็นการกระตุ้นให้เด็กแสดงความคิดเห็นหรือแสดงท่าทาง เมื่อเด็กแสดงความคิดเห็นหรือแสดงท่าทางประกอบ ครูรับฟังด้วยความตั้งใจ ทำให้บรรยากาศในห้องมีความเป็นมิตรและอบอุ่น ซึ่งการที่ครูตั้งใจรับฟังความคิดเห็นของเด็กเป็นการแสดงให้เห็นว่า ครูยอมรับในความคิดเห็นของเด็กจึงสามารถเป็นต้นแบบที่ดีให้กับเด็กสามารถนำไปปฏิบัติได้ ดังที่ Bandura (1977 อ้างถึงใน รัชดาภรณ์, 2544: 9) ได้กล่าวว่า พฤติกรรมของมนุษย์เกิดจากการเรียนรู้ มนุษย์มีการเรียนรู้พฤติกรรมจากประสบการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นทั้งโดยทางตรง (Direct Experience) คือ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับตนเองและโดยอ้อม (Indirect Experience) คือ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับบุคคลอื่น หรือการเรียนรู้พฤติกรรมจากประสบการณ์ที่เกิดขึ้นกับบุคคลอื่น หรือการเรียนรู้จากตัวแบบ (Learning through Modeling) ซึ่งเป็นการเรียนรู้โดยการอาศัยกระบวนการการสังเกต (Observational Learning Process) นอกจากนี้ ลักษณะของการจัดกิจกรรมในแผนที่ 14 มีรูปแบบการจัดกิจกรรมเป็นแบบการจัดกิจกรรมกลุ่ม ทำให้เด็กได้มีโอกาสปฏิสัมพันธ์แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน จึงทำให้เด็กเกิดลักษณะความเป็นผู้นำในด้านการยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นมากที่สุด ดังที่ ศศิมา (2546: 16) กล่าวว่า การที่เด็กปฐมวัยได้มีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับเด็กอื่นหรือผู้ใหญ่ เด็กจะยังมีโอกาสเรียนรู้ความคิดเห็นของผู้อื่น รู้จักการแก้ปัญหา เพื่อนจะมีอิทธิพลต่อการพัฒนาการทางด้านสังคมและสติปัญญาของเด็กปฐมวัยเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้เพราะเด็กต่างกับผู้ใหญ่ตรงที่เด็กแสดงออกกับเพื่อนแต่ละคนอย่างเสมอภาค ซึ่งเท่ากับเป็นการเปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงความคิดเห็นและโต้แย้งอย่างอิสระ ถ้าเด็กได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นและโต้แย้งอย่างอิสระอยู่เสมอ เด็กจะเห็นว่าคนอื่นมีความคิด ความรู้สึกแตกต่างจากตนเองได้ และเริ่มตระหนักถึงพฤติกรรมของตนเองที่แสดงต่อผู้อื่น สอดคล้องกับทฤษฎีของ Piaget ที่ว่าการที่เด็กได้เล่น หรือทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มจะทำให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน มีโอกาสเรียนรู้จากความขัดแย้งและโต้เถียงกันซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เด็ก สามารถเรียนรู้และเข้าใจผู้อื่นได้ดีขึ้น (Piaget and Inhelder, 1969: 38-39)

แผนที่ 15 เป็นกิจกรรมที่ให้เด็กเคลื่อนไหวร่างกายอย่างอิสระตามที่เด็กและครูร่วมกันสร้างข้อตกลงในขั้นนำ เมื่อถึงขั้นสอนเด็กและครูร่วมกันสนทนาเกี่ยวกับเครื่องให้จังหวะพร้อมทั้งร่วมกันสร้างข้อตกลงเกี่ยวกับสัญญาณในการทำกิจกรรม หลังจากที่ได้ข้อตกลงเกี่ยวกับสัญญาณ ครูให้เด็กทดลองทำกิจกรรมซึ่งในขณะที่เด็กทำกิจกรรมครั้งแรกเด็กถูกบ้งทำผิดบ้าง เมื่อเด็ก

ทำผิดครูไม่ตำหนิเด็กเพียงแต่พูดให้กำลังใจ เช่น ครูให้สัญญาณกลอง เด็กทำท่าสละผม ซึ่งการให้สัญญาณกลองหมายถึงเด็กต้องทำท่าแต่งตัว ครูพูดให้กำลังใจเด็กว่า “เด็ก ๆ ฟังสัญญาณให้ดีว่าครูให้สัญญาณอะไรแล้วค่อยแสดงท่าทาง ครูจะให้เด็ก ๆ ลองทำใหม่อีกครั้ง” ทำให้บรรยากาศในการทำกิจกรรมมีความอบอุ่นและเป็นมิตร ทำให้เด็กกล้าแสดงท่าทางตามสัญญาณที่ร่วมกันสร้างขึ้นคือ สัญญาณกลองให้ทำท่าแต่งตัว สัญญาณกรับให้ทำท่าสละผม สัญญาณนกหวีดให้ทำท่ารับประทานอาหาร เป็นต้น หลังจากทดลองทำกิจกรรมแล้วครูแบ่งเด็กออกเป็น 2 กลุ่ม โดยแต่ละกลุ่มขึ้นเป็นวงกลม เด็กและครูร่วมกันหาอาสาสมัครมาเป็นผู้นำในการทำท่าทางตามสัญญาณให้เด็กคนอื่นปฏิบัติตามโดยผลัดเปลี่ยนกันมาเป็นผู้นำในการทำท่าทางตามสัญญาณให้เด็กคนอื่นได้ปฏิบัติตาม หลังจากทำกิจกรรมเสร็จเด็กและครูร่วมกันสนทนาเกี่ยวกับข้อตกลง สัญญาณและท่าทางที่เด็กแสดงให้เด็กคนอื่นปฏิบัติตาม เด็กแสดงความกระตือรือร้นในการแสดงความคิดเห็นหรือแสดงท่าทางหลายคนพร้อมกัน ครูจึงแก้ปัญหาด้วยการสร้างข้อตกลงกับเด็กว่า ถ้าใครนั่งเรียบร้อยที่สุดครูจะให้เป็นคนแสดงความคิดเห็นหรือแสดงท่าทาง จากลักษณะการจัดกิจกรรมในแผนที่ 15 เป็นการจัดกิจกรรมในรูปแบบกลุ่ม จึงทำให้เด็กได้มีปฏิสัมพันธ์กับเด็กคนอื่น ซึ่งเป็นการช่วยให้เด็กเกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านความสามารถในการรับรู้ คือ มีการตระหนักถึงความรู้สึกของตนเองและผู้อื่นมากขึ้น มีการเปลี่ยนแปลงความสามารถในการควบคุมความรู้สึกต่าง ๆ แสดงพฤติกรรมที่ตรงกับความรู้สึกของตน มีแนวทางในการสร้างแรงจูงใจ คือ การเข้าใจตนเอง (Self Actualization) รู้จักการตัดสินใจด้วยตนเอง เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติทั้งต่อตนเองและผู้อื่น หมายถึงบุคคลสามารถยอมรับตนเองและเห็นคุณค่าของตนเองมากขึ้น เข้าใจตนเอง และมีความมั่นคงทางอารมณ์ยิ่งขึ้น สำหรับทัศนคติที่ดีต่อผู้อื่น ได้แก่ การใช้อำนาจน้อยลง ยอมรับผู้อื่นมากขึ้น ลดการสั่งสอนและควบคุมผู้อื่น มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมมากขึ้น และมีความรู้สึกพึงพากันและกัน เชื่อในความสามารถของผู้อื่น มีการแก้ปัญหาโดยการทำงานกลุ่ม และเป็นสมาชิกที่ดีของกลุ่มด้วย (Roger, 1970 อ้างถึงใน รัชดาภรณ์, 2544: 21) สอดคล้องกับแจ่มจันทร์ (2531: 23-24) ได้กล่าวไว้ว่า การเริ่มติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่นช่วยให้เด็กมีเพื่อนมากขึ้น การกล้าแสดงความคิดเห็น ช่วยให้เด็กรู้จักฝึกที่จะคิด และสามารถทดสอบความคิดของตนว่าถูกต้องหรือไม่ จากการสังเกตปฏิกิริยาที่คนอื่นมีต่อตน หรือจากการฟังความคิดเห็นของคนอื่นที่มีต่อความคิดเห็นของตนเอง ทำให้เด็กมีความคิดกว้างขึ้น และมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ดังนั้น เด็กจึงควรได้รับการส่งเสริมให้รู้จักประพฤติปฏิบัติตนให้เข้ากับคนอื่น ๆ ในสังคมเพราะเด็กทุกคนต้องการเป็นสมาชิกของกลุ่มและเป็นที่ยอมรับของเพื่อนในการเล่น ถ้าเด็กได้รับการยอมรับจะทำให้เด็กรู้สึกว่ามีคุณค่าต่อเพื่อน เด็กจะยินดีให้ความช่วยเหลือในการทำกิจกรรมต่าง ๆ นอกจากนั้นยังทำให้เด็กมีความสุข แต่ในทางตรงกันข้ามเด็กที่ถูกเพื่อน

ต่อต้านปฏิเสธจะทำให้เด็กรู้สึกว่าเขาเองคือคุณค่า หมดความภาคภูมิใจในตนเอง (สุกัญ, 2543: 20) นอกจากนี้ เมื่อเด็กทำท่าทางตามสัญญาณผิด ครูไม่ตำหนิเด็กแต่กลับพูดให้กำลังใจ จากพฤติกรรมที่ครูแสดงออกมาเป็นการช่วยส่งเสริมพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัยดังที่ ชัยยงค์ (2521: 31-36) ได้กล่าวถึง การพัฒนาโดยการให้ตัวแบบที่ดี คือ เด็กมักชอบเลียนแบบผู้ที่เด็กชื่นชม เช่น พ่อแม่ ครู ญาติ พี่น้อง เพื่อน นักกีฬา นักร้อง ตัวละครในนิทานและผู้ที่มีชื่อเสียง การให้เด็กได้เห็นตัวแบบที่ดีจะช่วยให้เด็กเลียนแบบตาม จนเกิดพฤติกรรมทางสังคมที่พึงประสงค์ขึ้น

แผนที่ 12 เป็นการจัดกิจกรรมที่ให้เด็กเคลื่อนไหวร่างกายอย่างอิสระตามที่เด็กและครูร่วมกันสร้างข้อตกลง ซึ่งข้อตกลงในกิจกรรมครั้งนี้เด็กจะต้องเคลื่อนไหวร่างกายโดยการท่าทางควมมาไปรอบ ๆ บริเวณ เมื่อถึงขั้นสอน ครูให้เด็กจับคู่กัน โดยครูแจกผ้าเช็ดหน้าให้เด็กคู่ละ 1 ผืน เด็กคนที่ถือผ้าเช็ดหน้าจะเคลื่อนไหวผ้าเช็ดหน้า เช่น การโบก สะบัด พับ ม้วน เป็นต้น โดยเด็กอีกคนต้องทำตามจินตนาการจากการดูผ้าเช็ดหน้าเคลื่อนไหว โดยเมื่อครูให้สัญญาณหยุด เด็กจะต้องหยุดและเปลี่ยนบทบาทในการทำกิจกรรม คือเด็กคนที่เคยใช้ผ้าหน้าเคลื่อนไหวต้องเปลี่ยนมาเป็นคนทำตามจินตนาการจากการดูผ้าเช็ดหน้าเคลื่อนไหว ส่วนคนที่เคยทำตามจินตนาการจากการดูผ้าเช็ดหน้าเคลื่อนไหว ก็เปลี่ยนมาเป็นคนเคลื่อนไหวผ้าเช็ดหน้า ซึ่งในขณะที่ทำกิจกรรม เด็กบางคนไม่ให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรม ครูจึงส่งสัญญาณเตือนด้วยวาจา เพื่อให้เด็กหยุดพฤติกรรมและหันมาสนใจการทำกิจกรรม หลังจากที่ครูส่งสัญญาณเตือนด้วยวาจาแล้ว เด็กที่ไม่ให้ความร่วมมือก็กลับมาให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรม เมื่อเสร็จกิจกรรมเด็กและครูร่วมกันสนทนาเกี่ยวกับท่าทางจินตนาการจากการดูผ้าเช็ดหน้าเคลื่อนไหว ซึ่งเด็กหลายคนแสดงความกระตือรือร้นในการแสดงความคิดเห็นหรือแสดงท่าทางพร้อมกัน ครูจึงเสนอว่าถ้าใครยกมือก่อนครูจะให้เป็นผู้แสดงความคิดเห็นหรือแสดงท่าทาง ซึ่งเด็กที่ยกมือเข้าจะต้องรองกว่าเด็กที่ได้รับเลือกแสดงความคิดเห็นหรือแสดงท่าทางเสร็จ แล้วจึงค่อยยกมือขอแสดงความคิดเห็นหรือแสดงท่าทาง ครูรับฟังด้วยความตั้งใจ ทำให้บรรยากาศในห้องมีความอบอุ่นและเป็นมิตร จากลักษณะของการจัดกิจกรรมในแผนที่ 12 เป็นการจัดกิจกรรมที่ให้เด็กได้ทำกิจกรรมกลุ่มซึ่งการจัดกิจกรรมกลุ่มจะช่วยให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน มีโอกาสเรียนรู้จากความขัดแย้งและโต้เถียงกันซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เด็ก สามารถเรียนรู้และเข้าใจผู้อื่นได้ดีขึ้น (Piaget and Inhelder, 1969: 38-39) สอดคล้องกับแจ่มจันทร์ (2531: 23-24) ที่กล่าวไว้ว่า การเริ่มติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่น ช่วยให้เด็กมีเพื่อนมากขึ้น การแสดงความคิดเห็น ช่วยให้เด็กรู้จักฝึกที่จะคิด และสามารถทดสอบความคิดของตนเองว่าถูกต้องหรือไม่ จากการสังเกตพฤติกรรมที่คนอื่นมีต่อ

ตน หรือจากการฟังความคิดเห็นของคนอื่นที่มีต่อความคิดเห็นของตนเอง ทำให้เด็กมีความคิดกว้าง
 ขึ้นและมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ นอกจากนี้ ในขณะที่ทำกิจกรรม มีเด็กบางคนไม่ให้ความ
 ร่วมมือในการทำกิจกรรม ครูจึงส่งสัญญาณเตือนด้วยวาจา เพื่อให้เด็กหยุดพฤติกรรมและ
 หันมาสนใจการทำกิจกรรม และตลอดระยะเวลาที่ทำกิจกรรมครูได้แสดงตนเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับ
 เด็กโดยการตั้งใจฟังขณะที่เด็กแสดงท่าทางหรือแสดงความคิดเห็นซึ่งการแสดงตนของครูเป็น
 การส่งเสริมพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัยเพื่อพัฒนาพฤติกรรมใหม่ให้เกิดขึ้นกับเด็กปฐมวัย
 ดังที่ ชัยยงค์ (2521: 31-36) ได้กล่าวถึง การให้สัญญาณเตือนพฤติกรรมว่า การให้สัญญาณเตือน
 พฤติกรรมโดยการแสดงออกทางวาจาหรือท่าทางว่าเด็กควรทำหรือไม่ ด้วยคำพูดหรือการพยักหน้า
 เป็นการให้สัญญาณเตือนพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมก่อนที่เด็กจะทำอะไรลงไปจะดีกว่าการติเตียนเมื่อ
 เด็กทำอะไรผิด และการพัฒนาโดยการให้ตัวแบบที่ดี คือ เด็กมักชอบเลียนแบบผู้ที่เด็กชื่นชม เช่น
 พ่อแม่ ครู ญาติ พี่น้อง เพื่อน นักกีฬา นักร้อง ตัวละครในนิทานและผู้ที่มีชื่อเสียง การให้เด็กได้
 เห็นตัวแบบที่ดีจะช่วยให้เด็กเลียนแบบตาม จนเกิดพฤติกรรมทางสังคมที่พึงประสงค์ขึ้น
 สอดคล้องกับประมวญ (2527 อ้างถึงใน รัชดาภรณ์, 2544ค: 16) ที่กล่าวว่า ครูควรให้การ
 เสริมแรงในพฤติกรรมที่เด็กแสดงออกอย่างเหมาะสม เมื่อพบพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ครูควรใช้
 คำพูดที่ไม่คุกคาม หรือข่มขู่ แต่ควรบอกกล่าวให้ทุกคนทราบเงื่อนไข เช่น “ใครที่นั่งอยู่ที่โต๊ะแล้ว
 แสดงว่าพร้อมที่จะรับประทานอาหารกลางวันแล้ว” หรือ “ใครที่ทำผนังห้องเลอะเทอะ
 คนนั้นต้องทำความสะอาด”

3. ลักษณะความเป็นผู้นำในเด็กปฐมวัยในด้านความเชื่อมั่นในตนเองและการยอมรับ ความคิดเห็นของผู้อื่น

จากผลการวิจัยเรื่องกิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะที่ส่งผลต่อลักษณะความเป็นผู้นำในเด็ก
 ปฐมวัยมีข้อวิจารณ์ดังนี้

แผนการจัดกิจกรรมที่ส่งผลให้เด็กปฐมวัยที่เข้าร่วมกิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะมี
 ลักษณะความเป็นผู้นำมากที่สุดคือค่าเฉลี่ยของค่าลำดับชั้นแล้วพบว่าแผนที่ 8 เพลงแสนสนุก
 (Mean Rank= 15.35) รองลงมาคือแผนที่ 14 แม่ไก่ตัวอ้วน (Mean Rank = 13.15)
 และแผนที่ 15 ผู้กล้า (Mean Rank = 12.50) ตามลำดับซึ่งลักษณะความเป็นผู้นำในเด็กปฐมวัย
 แต่ละแผนมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เมื่อพิจารณาลักษณะเฉพาะแผนแล้วพบว่าแผนที่ 8 มีการร่วมกันสร้างข้อตกลงใน
 การเคลื่อนไหวร่างกาย ซึ่งเด็กจะต้องเคลื่อนไหวร่างกายตามสัญญาณที่ครูเคาะเครื่องเคาะจังหวะ

เมื่อถึงชั้นสอน ครูให้เด็กจับมือกันเป็นวงกลมเด็กและครูร่วมกันสนทนาเกี่ยวกับเพลงที่เด็กชอบ และสามารถร้องได้ โดยครูเปิดโอกาสให้เด็กแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ ทำให้เด็กกล้าที่จะแสดงความคิดเห็นในการเสนอเพลงที่ตนชอบ เพื่อให้ครูเลือกเพลงที่ตนเสนอเป็นเพลงที่ใช้ในการทำกิจกรรม โดยเพลงที่ใช้ในกิจกรรมครั้งนี้เป็นเพลงที่เด็กสามารถร้องได้ทุกคน เมื่อเลือกเพลงที่ใช้ในการทำกิจกรรมได้แล้ว เด็กและครูร่วมกันหาอาสาสมัครในการทำประกอบเพลง มีเด็กหลายคนยกมือขอเป็นอาสาสมัครในการทำกิจกรรม ครูจึงแก้ปัญหาโดยให้เด็กช่วยกันเลือกเพื่อนที่จะออกมาทำประกอบเพลงตรงกลางวงกลม โดยคนที่ไม่ได้รับการคัดเลือกให้รอทำกิจกรรมในรอบต่อไป หลังจากเสร็จกิจกรรม เด็กและครูร่วมกันสนทนาเกี่ยวกับเพลงและท่าทางที่เด็กแสดง โดยครูใช้คำถามปลายเปิดเพื่อเป็นการกระตุ้นให้เด็กแสดงความคิดเห็นหรือแสดงท่าทางประกอบ ในขณะที่เด็กแสดงความคิดเห็นหรือแสดงท่าทาง ครูรับฟังด้วยความตั้งใจ ซึ่งลักษณะการจัดกิจกรรมดังกล่าวเป็นการจัดกิจกรรมที่让孩子ตระหนักถึงความสามารถในการเคลื่อนไหวด้านต่าง ๆ ของร่างกายที่เด็กสามารถทำได้ เพื่อช่วยให้เด็กมีความเชื่อมั่นในตนเองมากที่สุดควบคู่กับการเคลื่อนไหว (วรศักดิ์, 2527 อ้างถึงใน ปาริฉัตร, 2547: 19-20) สอดคล้องกับ Erikson ที่ได้กล่าวไว้ว่าถ้าเด็กได้รับอนุญาตให้ทำสิ่งต่าง ๆ ได้รับการกระตุ้นให้กำลังใจในสิ่งที่เด็กทำได้ตามความสามารถและวิธีการของเด็กแต่ละคนแล้ว ก็สามารถพัฒนาความเป็นตัวของตัวเอง เด็กจะรู้สึกว่าเป็นผู้มีความสามารถพึ่งตนเองและนำตนเองได้ ตลอดจนการได้รับความไว้วางใจจากคนอื่นว่าเด็กสามารถทำสิ่งต่าง ๆ ได้เอง เด็กมีความสามารถมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ตลอดจนการใช้ภาษาซึ่งจะไปส่งเสริมการเป็นตัวของตัวเอง (พรมณี, 2538 อ้างถึงใน พิมพ์กา, 2541: 86-87) นอกจากนี้การที่เด็กกับครู เด็กกับเด็ก มีการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันเป็นการช่วยให้เด็กรู้จักฝึกที่จะคิดและทดสอบความสามารถของตนเองว่าถูกหรือไม่ จากการสังเกตปฏิกิริยาที่คนอื่นมีต่อตนหรือการฟังความคิดเห็นของคนอื่นที่มีต่อความคิดของตนเอง (แจ่มจันทร์, 2531: 23-24) สอดคล้องกับ ศศิมา (2546: 16) ที่กล่าวว่า การที่เด็กปฐมวัยได้มีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับเด็กอื่นหรือผู้ใหญ่ เด็กจะยังมีโอกาสเรียนรู้ความคิดเห็นของผู้อื่น รู้จักการแก้ปัญหา เพื่อนจะมีอิทธิพลต่อการพัฒนาการทางด้านสังคมและสติปัญญาของเด็กปฐมวัยเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้เพราะเด็กต่างกับผู้ใหญ่ตรงที่เด็กแสดงออกกับเพื่อนแต่ละคนอย่างเสมอภาค ซึ่งเท่ากับเป็นการเปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงความคิดเห็นและโต้แย้งอย่างอิสระ ถ้าเด็กได้มีโอกาสฝึกฝนอย่างสม่ำเสมอ เด็กจะเห็นว่าคนอื่นมีความคิด ความรู้สึกแตกต่างจากตนเองได้ และเริ่มตระหนักถึงพฤติกรรมของตนเองที่แสดงต่อผู้อื่น ดังนั้นในการจัดกิจกรรมที่ 8 จึงสามารถพัฒนาลักษณะความเป็นผู้นำในเด็กปฐมวัยได้ดีที่สุด

แผนที่ 14 เป็นการจัดกิจกรรมที่让孩子และครูร่วมกันสร้างข้อตกลงเกี่ยวกับสัญญาณที่ใช้ในการทำกิจกรรมซึ่งเด็กจะต้องปฏิบัติตามสัญญาณที่ร่วมกันสร้างขึ้น เมื่อถึงขั้นสอน ครูเปิดเพลง让孩子ฟังและ让孩子ฝึกร้องตามพร้อมทำท่าทางประกอบเพลง เมื่อเด็กร้องเพลงได้ทุกคน เด็กและครูจึงร่วมกันหาอาสาสมัครมาเป็นผู้นำแสดงท่าทางประกอบเพลง “แม่ไก่ออกไข่” 让孩子คนอื่นปฏิบัติตามซึ่งในการหาอาสาสมัครในการทำท่าทางประกอบเพลงนี้ครูใช้วิธี让孩子วิ่งออกมาในวงกลมเป็นคนแรกจะได้เป็นผู้นำในการทำท่าทางประกอบเพลง เมื่อเพลงจบให้ผู้นำกลับเข้าที่ท่าเช่นนี้จนครบทุกคน หลังจากเสร็จกิจกรรมเด็กและครูร่วมกันสนทนากับข้อตกลง สัญญาณ และการแสดงท่าทางตามจินตนาการ ขณะที่เด็กแสดงความคิดเห็นครูรับฟังความคิดเห็นของเด็กด้วยความตั้งใจ จากลักษณะการจัดกิจกรรมดังกล่าว เป็นการจัดกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กแสดงความสามารถในการเคลื่อนไหว การแสดงความคิดเห็น และการแสดงท่าทางประกอบเพลงตามจินตนาการ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ทำให้เด็กสามารถประสบความสำเร็จในการทำกิจกรรมจนทำให้เด็กรู้สึกมีความเชื่อมั่นในตนเองดังที่ Roger และ Maslow เห็นว่า ความเชื่อมั่นในตนเองของเด็กนั้นเกิดจากความรู้สึกนึกคิดและการรับรู้เกี่ยวกับงาน ถ้าเด็กได้รับรู้ว่าประสบการณ์ที่เขาได้รับนั้นทำให้เขามีค่า มีความสำคัญเป็นที่ยอมรับของผู้อื่น และคนอื่นมีความรู้สึกดีต่อเขา เด็กจะมีความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนในทางที่ดีขึ้นจะเป็นตัวกำหนดให้เด็กแสดงลักษณะและพฤติกรรมที่เรียกว่า เป็นผู้ที่มีความเชื่อมั่นในตนเอง (ประคินันท์, 2526 อ้างถึงใน พิมพ์ิกา, 2541: 15) นอกจากนี้ในขณะที่เด็กแสดงความคิดเห็นหรือแสดงท่าทางประกอบเพลง ครูตั้งใจรับฟังซึ่งเป็นการแสดงการยอมรับฟังความคิดเห็นของเด็กของเด็กทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้พฤติกรรมทางสังคมจากครูอันเป็นตัวอย่างที่สำคัญของเด็กปฐมวัยดังที่ Bandura (1977 อ้างถึงใน รัชดาภรณ์, 2544: 9) กล่าวไว้ว่า พฤติกรรมของมนุษย์เกิดจากการเรียนรู้ มนุษย์มีการเรียนรู้พฤติกรรมจากประสบการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทั้งโดยตรง (Direct Experience) คือ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับตนเอง และโดยอ้อม (Indirect Experience) คือ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับบุคคลอื่น หรือการเรียนรู้พฤติกรรมจากประสบการณ์ที่เกิดขึ้นกับบุคคลอื่น หรือการเรียนรู้จากตัวแบบ (Learning through Modeling) ซึ่งเป็นการเรียนรู้โดยการอาศัยกระบวนการการสังเกต (Observational Learning Process) สอดคล้องกับชัยยงค์ (2521: 31-36) ที่ได้กล่าวถึง การพัฒนาโดยการให้ตัวแบบที่ดี คือ เด็กมักชอบเลียนแบบผู้ที่เด็กชื่นชม เช่น พ่อแม่ ครู ญาติ พี่น้อง เพื่อน นักกีฬา นักร้อง ตัวละครในนิทานและผู้ที่มีชื่อเสียง การ让孩子ได้เห็นตัวแบบที่ดีจะช่วยให้เด็กเลียนแบบตามจนเกิดพฤติกรรมทางสังคมที่พึงประสงค์ขึ้น

แผนที่ 15 เป็นกิจกรรมที่让孩子เคลื่อนไหวร่างกายอย่างอิสระตามที่เด็กและครูร่วมกันสร้างข้อตกลงในขั้นนำ เมื่อถึงขั้นสอนเด็กและครูร่วมกันสนทนากับเครื่องให้จังหวะพร้อมทั้ง

ร่วมกันสร้างข้อตกลงเกี่ยวกับสัญญาในการทำกิจกรรม หลังจากที่ได้ข้อตกลงเกี่ยวกับสัญญาครูให้เด็กทดลองทำกิจกรรมซึ่งในขณะที่เด็กทำกิจกรรมครั้งแรกเด็กทำถูกบ้างทำผิดบ้าง เมื่อเด็กทำผิดครูไม่ตำหนิเด็กเพียงแต่พูดให้กำลังใจ ทำให้บรรยากาศในการทำกิจกรรมมีความอบอุ่นและเป็นมิตร ทำให้เด็กกล้าแสดงท่าทางตามสัญญาที่ร่วมกันสร้างขึ้น หลังจากทดลองทำกิจกรรมแล้วครูแบ่งเด็กออกเป็น 2 กลุ่ม โดยแต่ละกลุ่มขึ้นเป็นวงกลม เด็กและครูร่วมกันหาอาสาสมัครมาเป็นผู้นำในการทำท่าทางตามสัญญาให้เด็กคนอื่นปฏิบัติตามโดยผลัดเปลี่ยนกันมาเป็นผู้ดำเนินการทำท่าทางตามสัญญาให้เด็กคนอื่นได้ปฏิบัติตาม หลังจากทำกิจกรรมเสร็จเด็กและครูร่วมกันสนทนาเกี่ยวกับข้อตกลง สัญญาและท่าทางที่เด็กแสดงให้เด็กคนอื่นปฏิบัติตาม เด็กแสดงความคิดเห็นหรือร่วมในการแสดงความคิดเห็นหรือแสดงท่าทางหลายคนพร้อมกัน ครูจึงแก้ปัญหาด้วยการสร้างข้อตกลงกับเด็กว่า ถ้าใครนั่งเรียบร้อยที่สุดครูจะให้เป็นคนแสดงความคิดเห็นหรือแสดงท่าทาง จากลักษณะการจัดกิจกรรมในแผนที่ 15 ครูได้เปิดโอกาสให้เด็กได้ทำกิจกรรมอย่างอิสระทำให้เด็กกล้าที่จะแสดงท่าทางหรือแสดงความคิดเห็น ดังที่ Erikson ได้กล่าวไว้ว่าถ้าเด็กได้รับอนุญาตให้ทำสิ่งต่าง ๆ ได้รับการกระตุ้นให้กำลังใจในสิ่งที่เด็กทำได้ ตามความสามารถและวิธีการของเด็กแต่ละคนแล้ว ก็สามารถพัฒนาความเป็นตัวของตัวเอง รู้สึกว่าตนเองเป็นผู้มีความสามารถพึ่งตนเองและนำตนเองได้ ตลอดจนการได้รับความไว้วางใจจากคนอื่นว่าเด็กสามารถทำสิ่งต่าง ๆ ได้เอง เด็กมีความสามารถมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ตลอดจนการใช้ภาษาซึ่งจะไปสนับสนุนการเป็นตัวของตัวเอง (พรณี, 2538 อ้างถึงใน พิมพ์กา, 2541: 86-87)

นอกจากนี้การที่ครูเปิดโอกาสให้เด็กแสดงความคิดเห็นเป็นการช่วยให้เด็กรู้จักฝึกที่จะคิดและทดสอบความคิดเห็นของคนอื่นที่มีต่อความคิดเห็นของตนเอง ทำให้เด็กมีความคิดกว้างขึ้นและมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (แจ่มจันทร์, 2531: 23-24) นอกจากนี้เป็นการจัดกิจกรรมในแผนที่ 15 ยังเป็นกิจกรรมในรูปแบบกลุ่ม จึงทำให้เด็กได้มีปฏิสัมพันธ์กับเด็กคนอื่น ซึ่งเป็นการช่วยให้เด็กเกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านการความสามารถในการรับรู้ คือ มีการตระหนักถึงความรู้สึกของตนเองและผู้อื่นมากขึ้น มีการเปลี่ยนแปลงความสามารถในการควบคุมความรู้สึกต่าง ๆ แสดงพฤติกรรมที่ตรงกับความรู้สึกของตน มีแนวทางในการสร้างแรงจูงใจ คือ การเข้าใจตนเอง (Self Actualization) รู้จักการตัดสินใจด้วยตนเอง เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติทั้งต่อตนเองและผู้อื่น หมายถึงบุคคลสามารถยอมรับตนเองและเห็นคุณค่าของตนเองมากขึ้น เข้าใจตนเองและมีความมั่นคงทางอารมณ์ยิ่งขึ้น สำหรับทัศนคติที่ดีต่อผู้อื่น ได้แก่ การใช้อำนาจน้อยลงยอมรับผู้อื่นมากขึ้น ลดการสั่งสอนและควบคุมผู้อื่น มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมมากขึ้น และมีความรู้สึกพึ่งพาอาศัยกันและกัน เชื่อในความสามารถของผู้อื่น มีการแก้ปัญหาโดยการทำงานกลุ่ม และเป็นสมาชิกที่ดีของกลุ่มด้วย (Roger, 1970 อ้างถึงใน รัชดาภรณ์, 2544: 21) สอดคล้องกับแจ่มจันทร์ (2531: 23-24) ได้กล่าวไว้ว่า การเริ่มติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่น ช่วยให้เด็ก

มีเพื่อนมากขึ้น การกล้าแสดงความคิดเห็น ช่วยให้เด็กรู้จักฝึกที่จะคิด และสามารถทดสอบความคิดของตนเองว่าถูกต้องหรือไม่ จากการสังเกตปฏิกิริยาที่คนอื่นมีต่อตน หรือจากการฟังความคิดเห็นของคนอื่นที่มีต่อความคิดเห็นของตนเอง ทำให้เด็กมีความคิดกว้างขึ้น และมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ดังนั้น เด็กจึงควรได้รับการส่งเสริมให้รู้จักประพฤติดีปฏิบัติตนให้เข้ากับคนอื่น ๆ ในสังคมเพราะเด็กทุกคนต้องการเป็นสมาชิกของกลุ่มและเป็นที่ยอมรับของเพื่อนในการเล่น ถ้าเด็กได้รับการยอมรับจะทำให้เด็กรู้สึกว่ามีคุณค่าต่อเพื่อน เด็กจะยินดีให้ความช่วยเหลือในการทำกิจกรรมต่าง ๆ นอกจากนั้นยังทำให้เด็กมีความสุข แต่ในทางตรงกันข้ามเด็กที่ถูกเพื่อนต่อต้านปฏิเสธจะทำให้เด็กรู้สึกว่าตนเองค้อยคุณค่า หดความภาคภูมิใจในตนเอง (สุภัท, 2543: 20) นอกจากนี้ เมื่อเด็กทำตามทางตามสัญญาณผิด ครูไม่ตำหนิเด็กแต่กลับพูดให้กำลังใจ จากพฤติกรรมที่ครูแสดงออกมาเป็นการช่วยส่งเสริมพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัย ดังที่ ชัยยงค์ (2521: 31-36) ได้กล่าวถึง การพัฒนาโดยการให้ตัวแบบที่ดี คือ เด็กมักชอบเลียนแบบผู้ที่เด็กชื่นชม เช่น พ่อแม่ ครู ญาติ พี่น้อง เพื่อน นักกีฬา นักร้อง ตัวละครในนิทาน และผู้ที่มิชชื่อเสียง การให้เด็กได้เห็นตัวแบบที่ดีจะช่วยให้เด็กเลียนแบบตาม จนเกิดพฤติกรรมทางสังคมที่พึงประสงค์ขึ้น

จากที่กล่าวมาข้างต้นทำให้ผู้วิจัยพบข้อสังเกตจากงานวิจัยครั้งนี้คือ ลักษณะของการจัดกิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะที่พัฒนาลักษณะความเป็นผู้นำในเด็กปฐมวัย ด้านความเชื่อมั่นในตนเองได้นั้น จะเป็นการจัดกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม เช่น การเปิดโอกาสให้เด็กได้เลือกอุปกรณ์หรือเพลงด้วยตนเอง ซึ่งอุปกรณ์หรือเพลงควรเป็นอุปกรณ์หรือเพลงที่เด็กคุ้นเคย ลักษณะการจัดกิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะที่พัฒนาลักษณะความเป็นผู้นำในเด็กปฐมวัยด้านการยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น ควรมึรูปแบบการจัดกิจกรรมเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ที่ให้เด็กผลัดเปลี่ยนกันมาเป็นผู้นำ ส่วนลักษณะการจัดกิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะที่พัฒนาลักษณะความเป็นผู้นำในเด็กปฐมวัยด้านความเชื่อมั่นในตนเองและการยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น ควรมึรูปแบบการจัดกิจกรรมเป็นกลุ่มใหญ่ที่เปิดโอกาสให้เด็กได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม เช่น การเปิดโอกาสให้เด็กได้ผลัดเปลี่ยนกันเป็นผู้นำและได้เลือกอุปกรณ์หรือเพลงด้วยตนเอง ซึ่งอุปกรณ์หรือเพลงควรเป็นอุปกรณ์หรือเพลงที่เด็กคุ้นเคย นอกจากลักษณะของการจัดกิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะดังกล่าวแล้วยังพบว่ามึปัจจัยอื่น ๆ ที่มีส่วนต่อการส่งเสริมให้เด็กปฐมวัยแสดงพฤติกรรมลักษณะความเป็นผู้นำด้านความเชื่อมั่นในตนเองและการยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น คือ การเปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงความคิดเห็น แสดงท่าทางตามความสามารถได้อย่างอิสระ การจัดกิจกรรมในรูปแบบของการจัดกิจกรรมกลุ่ม การใช้คำถามปลายเปิดเพื่อเป็นการกระตุ้นให้เด็กคิดหาคำตอบด้วยตนเอง บรรยากาศในขณะทำกิจกรรมมีความ

สนุกสนานเป็นกันเอง อบอุ่นและเป็นมิตรระหว่างเด็กกับครู การพูดให้กำลังใจไม่ตำหนิเด็กเมื่อเด็กทำผิด การเป็นที่ยอมรับของเพื่อน การเป็นตัวอย่างที่ดีของครู